

En festskrift utöver det normala

Den 20 februari 2015 samlades ett stort antal ekonomer för att hylla Hans Tson Söderströms gärning i samband med hans 70-års dag. Med Birgitta Swedenborg som redaktör har nu de tolv uppsatser som presenterades på detta evenemang publicerats i boken *Svensk ekonomisk politik – då, nu och i framtiden*. Uppsatserna spänner över ett vitt fält – ett antal uppsatser fokuserar på penning- och finanspolitikens stabiliseringspolitiska roller (av Assar Lindbeck, Lars Jonung, Villy Bergström, Mats Persson och Thorvaldur Gylfasson), andra belyser finansiell stabilitet och eurons roll (av Nils Lundgren, Sixten Korkman, Staffan Viotti och Lars Nyberg) och de avslutande tre analyserar beskattnings- och fördelningsfrågor (av Magnus Henrekson, Anders Björklund och Lars Calmfors). Det är undantagslöst intressant läsning, men att recensera tolv enskilda bidrag låter sig inte göras i detta format och vore kanske inte heller meningsfullt.

Låt mig i stället göra några reflektioner kring det som jag ser som kärnan i de diskussioner som fördes denna februaridag och som återspeglas i boken. Det gäller den roll som regler, eller normer, har spelat och ska spela i den ekonomiska politiken.¹ Av uppsatserna i boken är det därför främst de som diskuterar penning- och finanspolitiken som jag kommer att referera till i min diskussion. I flera av bidragen betonas att de normer som infördes under 1990-talet har spelat en viktig och övervägande positiv roll för Sveriges utveckling under de senaste två decennierna. En tydlig budgetprocess och ett prisstabilitetsmål för Riksbanken är de mest framträdande exemplen på denna normpolitik. Delar av bidragen blickar bakåt och diskuterar hur genomförandet kom till stånd. Klart är att flera av författarna var viktiga i att stimulera denna utveckling mot en normbaserad politik, delvis genom ett antal Konjunkturrådsrapporter från SNS med Hans Tson Söderström som redaktör.

BOKANMÄLAN

Svensk ekonomisk politik – då, nu och i framtiden. Festskrift tillägnad Hans Tson Söderström, Birgitta Swedenborg (red), Dialogos Förlag, 2015, 249 sidor, ISBN 978-91-7504-288-6.

¹ Man kan diskutera huruvida ”normer” är det perfekta ordet eller inte för att beskriva tydliga formaliserade spelregler för den ekonomiska politiken, men på svenska har denna användning av termen fått fäste. I Nationalencyklopedin (2015) definieras normpolitik som ”ekonomisk politik som bedrivs enligt fasta handlingsregler i syfte att öka dess förutsägbarhet och på sikt skapa stabilitet och tillväxt”. Författare till denna definition i Nationalencyklopedin är mycket passande just Hans Tson Söderström!

Hur ser vi då på dessa normer i dag? Även om normerna på många sätt har tjänat oss väl är allt inte frid och fröjd – arbetslösheten har bitit sig fast på för höga nivåer och det är lätt att känna oro för möjliga scenarier med kraftigt fallande tillgångspriser. Assar Lindbeck och Lars Jonung står för två tunga bidrag till volymen i vilka de ger sin syn på vad som behövs nu. Assar Lindbeck pläderar för att revidera överskottsmålet, medan Lars Jonung betonar behovet av en normpolitik som också tar hänsyn till finansiell stabilitet. Den av uppsatserna som fick igång mina tankar mest var dock Mats Perssons uppsats kring de verktyg som finns i Riksbankens arsenal. Jag utgår ifrån att alla läsare kan sin *A Beautiful Mind*. Minns scenen där John Nash i Russell Crowes skepnad hamnar i konflikt med sina studenter om huruvida ett fönster ska vara öppet eller inte (scenen finns ca 30 minuter in i filmen). Det är stekhet i klassrummet, varför studenterna vill ha det öppet, men byggjobbare håller på utanför vilket leder till en massa oväsen om fönstret står öppet. Filmens Nash stänger fönstret och stämningen är knappast på topp i klassrummet. Det verkar som valet stod mellan ”tyst och kvavt” och ”bullrigt men med uthärdlig luft”. Nashs blivande fru Alicia är dock i klassen och löser problemet genom att fråga byggjobbarna om de kan göra en paus och öppnar fönstren på vid gavel.²

Vad har denna filmscen i en bokrecension att göra? Ingenting måhända, men jag fick den i tankarna när jag läste Mats Perssons reflektioner kring Riksbankens möjligheter att påverka inflationen – vilka medel står till buds och vilka restriktioner kringgärdar dessa medel? Det är en intressant genomgång

som tycker jag sätter fingret på flera intressanta frågor kring prisstabilitetsnormen. När prisstabilitetsmålet infördes var det mot bakgrund av många år av devalveringscykler och bristande trovärdighet för låg inflation. I dagens läge med en global prisutveckling nära nollan är i stället frågan hur Riksbanken kan få upp inflationen. Priser på varor och tjänster verkar envist ligga still eller falla, medan tillgångspriser blåses upp av låga räntor. Är ännu lägre nominella räntor rätt medel för att uppnå målet om stabila priser? Perssons uppsats är en spännig diskussion av vilka olika medel som kan tänkas stå till buds för att nå inflationsmålet. I uppsatsen noteras t ex att om vi skulle tillåta finansiering av statsbudgeten via ”sedelpressarna” vore det en smal sak att få upp inflationen – vilka restriktioner lägger praxis och lagar?

I uppsatsen vädras idén att man skulle kunna tillåta ”sedelpressfinansiering” i begränsad omfattning, t ex under villkoret att inflationen har varit tillräckligt låg under förutvarande period. Jag tycker uppsatsen är stimulerande eftersom den penningpolitiska diskussionen enligt mitt förmenande kört lite fast i en situation som liknar den om huruvida fönstret ska vara öppet eller stängt. Mycket energi har ägnats åt räntenivån, och jag har en känsla av att andra medel kanske inte har skärskådats tillräckligt, åtminstone inte i den mer allmänna debatten. Artikeln inbjuder därmed till en intressant reflektion kring 1990-talets normer i dagens situation. En stabil norm med en självständig centralbank som styr mot ett prisstabilitetsmål lämnar utrymme för funderingar kring vilka medel som är tillgängliga – något som diskuteras av Persson.

En prisstabiliseringsnorm kan också

² Jag har inte sökt utröna huruvida detta skeende verkligen har hänt. En liten varningsflagg för filmen reses ju av att den centrala scenen i filmen, där Nash får insikten om Nashjämvikt, tvärtom illustrerar en situation där det vore optimalt att ändra beteende givet vad andra gör – dvs i motsats till hur det framställs så illustrerar scenen inte en Nashjämvikt.

lämna utrymme för en diskussion om hur målet mer exakt ska formuleras. Riksbanken har satt detta till att den årliga ökningen i konsumentprisindex ska vara 2 procent. Persson diskuterar inte huruvida operationalisering av prisstabilitet som just 2 procents inflation är väl avvägt, eller önskvärt att ändra. I sin artikel argumenterar Villy Bergström emot en ändring av 2 procent som mål, men mer diskussion här hade varit intressant, inte minst mot bakgrund av de grafer på historisk inflationstakt som Gylfasson visar upp i sitt kapitel. Ett långt perspektiv är ofta värdefullt, och för min del var det nyttigt att bli påmind om hur variabel inflationen var under guldmynftotens dagar och hur vanligt fallande priser var under det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet.

Låt mig också göra en personlig reflektion kring stabiliseringspolitiken. Som student på Handelshögskolan under det sena 1980- och tidiga 1990-talet fick jag själv normpolitiken med modersmjölken. För den som matades med normer och ricardiansk ekvivalens i en period då arbetslösheten gick från 2 till dryga 10 procent kan en del av dagens stabiliseringspolitiska diskussioner i Sverige te sig lätt surrealistiska. Min bild är att många av de problem vi står inför i dag är inte av stabiliseringspolitisk natur, utan att de mer handlar om mikroekonomi och marknadens funktionssätt. Både Lindbeck och Jonung påpekar också, om än *en passant*, vikten av att två centrala marknader fås att fungera bättre: arbetsmarknad och bostadsmarknad. Här tror jag många ekonomer kan hålla med, och det är något man kan sakna i boken – och i den allmänna debatten mer generellt: Vilken typ av reformer skulle vi kunna vidta för att få dessa marknader att fungera bättre? Reformerna av dessa marknader har potentiellt stora effektivitetseffekter men ställer lätt olika gruppers intressen mot varandra. Po-

tentiella paretoförbättringar – där några vinner mer än vad andra förlorar – kan lätt gå på grund om inte man lyckas fördela vinsterna från reformer på ett sätt som ser till att bygga brett stöd för dem. Beslutsunderlag och analys för vuxna av hur dessa marknader kan reformeras vore önskvärt. När Konjunkturrådsrapporterna var som bäst kombinerande de insikter om vilka problem som plågade den svenska ekonomin med den bästa ekonomiska forskningen och en blick på det politiska landskapet. När det gäller bostads- och arbetsmarknad kan svenska ekonomer göra mycket mer av denna art. Det kräver dock en fin balansgång när ekonomer kliver ner från elfbens-tornet – i dagens kontext, där intressegrupper och PR-byråer i symbios med klickjagande rubriksättare och troll lätt kidnappar varje seriös reformdiskussion, kräver det fingertoppskänsla. Som Villy Bergström pekar på i sitt bidrag är det lätt att hamna snett som ekonom.

När det gäller ekonomernas roll i debatten kan det också vara på sin plats att nämna Nils Lundgrens bidrag till boken, i vilket han bl a granskar ekonomernas roll i EMU-debatten i samband med folkomröstningen 2003. Nils Lundgren, och andra som var emot ett svenskt EMU-deltagande, förtjänar en eloge för att de drev en avvikande åsikt än den då förhärskande bland svenska ekonomer. Lundgren citerar Lindqvist (2005) som fann att 80 procent av de nationalekonomiprofessorer som hade svarat på hans enkät ansåg att euron borde införas i Sverige. Givet utvecklingen kan en lekman då lätt dra slutsatsen att ekonomernas råd är worse than useless.

Samtidigt kan ett för stort fokus på den slutsats som ekonomerna landade i leda fel. Det ekonomer kan bidra med för många ekonomisk-politiska frågor är en positiv analys – vilka effekter tror vi att olika åtgärder har? Hur de sedan själva väger ihop olika argument för att landa

i en slutsats handlar också ofta om normativa ställningstaganden och hur man väger olika risker. Här finns det mindre anledning för allmänheten att tillmäta ekonomer stor vikt. Det är måhända att sparka in en öppen dörr att påpeka vikten av att skilja på normativa och positiva slutsatser – men det är dörr som alldeles för ofta lämnas stängd. Om jag själv går tillbaka till det jag skrev om EMU på den tiden det begav sig är det inget av detta jag skäms över, utan den analys jag gjorde kan jag fortfarande skriva under på. När det sedan är folkomröstning i en fråga där ekonomer har expertkunskap uppstår ett tryck på att sätta ner foten och att ”experterna är för” kan lätt bli ett slagträ i debatten. Man kan känna sig mesig som ekonom när vi enligt Harry Trumans famösa klagan ständigt kommer med ”å ena sidan, å andra sidan”. Vi kanske dock i ännu större utsträckning ska motstå önskemål på att vara enahanda (pun intended).

Hur som haver, Hans Tson Söderström har under lång tid framgångsrikt navigerat i gränslandet mellan ekonomisk politik, forskning och näringsliv. Det har resulterat i en festskrift som är mer läsvärd än många andra festskrifter. Som har framgått gäller detta inte minst reflektionerna kring normernas roll i ekonomin – något som har resulterat i en festskrift utöver det normala!

Richard Friberg

Innehavare av Jacob Wallenbergs professur och prefekt vid Nationalekonomiska institutionen vid Handelshögskolan i Stockholm.

REFERENSER

Lindqvist, T (2005), ”En tillbakablick på EMU-valet – professorernas åsikter och mediedeltagande, då och nu”, *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 7, s 40–47.

Nationalencyklopedin (2015), ”Normpolitik”, uppslagsord, www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/normpolitik.